

Kedves Versenyző!

Köszöntünk a Hevesy György kémia verseny országos döntőjének írásbeli fordulóján.

A következő kilenc feladat megoldására 90 perc áll rendelkezésedre.

A feladatokat ezen a feladatlapon oldd meg! Ha nincs elég helyed a megoldásra, külön lapon (amit a feladatlappal együtt feltétlenül adj be!) folytathatsz. A papírra ne felejtss el felírni a **feladat sorszámát** és a **rajtszámodat**!

A feladatok megoldásához szükséges reakcióegyenleteket minden esetben írd fel, **a megoldás gondolatmenetét érthetően, követhetően írásban is rögzítsd!**

Megoldásod **olvasható** és **áttekinthető** legyen!

A feladatok megoldásához használhatod a periódusos rendszert!

1. feladat

Mikor született Hevesy György, az általános iskolai kémia verseny névadója, Nobel-díjas radiokémikus? Születésnapját a rejtvény segítségével tudod meg.

- a) A fluoratom telített héjainak a száma. ....
- b) Egynegyed mól kénatom tömegének mérőszáma. ....
- c) Ennyi elektron telíti a 2. elektronhéjat. ....
- d) A foszforatom vegyértékelektronjainak a száma. ....
- e) A nemesgázok főcsoportszáma. ....
- f) A legkisebb sűrűségű gáz részecskéit felépítő atom rendszáma ....

Dátum:.....

7 pont

2. feladat

Gondolkozz és válaszolj a következő kérdésekre!

- a) Miért nem szabad a megmaradt gyógyszereket a szemétkosárba kidobni. Indokold meg! Milyen megoldást javasolsz a fel nem használt gyógyszerekre?

- b) Miért fontos, hogy a tanítási óra közötti szünetekben szellőztessünk? Indokold!

c) A NaCl vizes oldata vezeti az elektromos áramot. Szerinted a szilárd konyhasó vezeti-e az áramot? Indokold!

d) Milyen tulajdonsága alapján használják a szén-dioxidot tűzoltásra?

9 pont

3. feladat

Tedd ki a megfelelő relációjelet (<, >, =, $\cong$) az összehasonlítás eredményeként!

a) az atom magjának térfogata	.....	az atom elektronfelhőjének térfogata
b) az egyes tömegszámú hidrogén- atomban levő protonok száma	.....	a 2-es tömegszámú hidrogénizotópban (a deutériumban) levő protonok száma
c) az elektron 1 móljának tömege	.....	a proton egy móljának tömege
d) a szénatom rendszáma	.....	a szénatom tömegszáma
e) a kalciumatom vegyérték- elektronjainak száma	.....	a káliumatom vegyérték- elektronjainak száma
f) a klóratom elektronjainak száma	.....	a kloridion elektronjainak száma
g) a nátriumatom egy móljának tömege	.....	a nátriumion egy móljának tömege
h) két mól kloridion tömege	.....	egy mól klórmolekula tömege
i) az oxidion elektronjainak száma	.....	a nátriumion elektronjainak száma
j) a nátriumatom mérete	.....	a káliumatom mérete
k) a vízmolekula protonjainak száma	.....	az ammóniamolekula protonjainak száma

(Tömegszám: az atomban a protonok és a neutronok számának összege.)

11 pont

4. feladat

A felsorolt anyagok közül egyet-egyet válassz! A pontos kémiai jelet írd a megfelelő helyre!
hélium, kripton, neon, nitrogén-dioxid, ozon (O₃), oxigén, szén-dioxid

- a) Izzólámpák töltésére használják: .....
- b) Az üvegházhatást fokozza: .....
- c) Fotoszintézissel keletkezik: .....
- d) A levegőt szennyező, savas esőt okozó anyag: .....
- e) Az égést segíti, táplálja: .....
- f) A Föld felett kb. 20 km magasságban védőréteget képez: .....
- g) Fénycsövek töltésére használják: .....
- h) A léghajók biztonságos töltőgáza: .....

8 pont**5. feladat**

Ebben a feladatban hat elemről van szó.

A három fém mindegyike (vegyjelük helyett az **A**, **B** és **C** betűt használjuk) a második periódusban és az első három főcsoport valamelyikében található. A másik három elem (vegyjelük helyett az **X**, **Y** és **Z** betűt használjuk) mindegyike elemi állapotban **X₂**, **Y₂** és **Z₂** képletű molekulákat alkot.

Tudjuk, hogy léteznek a következő vegyületek:

B₂Y₃, **CZ**, **X₂Y**, **AZ₂**, **XZ**.

(Azt is tudjuk, hogy **X₂Y** folyadék, **XZ** pedig gáz, a többi vegyület szilárd halmazállapotú.)

- a) Mi a képlete a **B** és **Z** alkotta vegyületnek? .....
- b) Mi a képlete az **A** és **Y** alkotta vegyületnek? .....
- c) Add meg vegyjellel, melyik elemet jelöli (vagy jelölheti) a hat betű!
A: ..... **B:** ..... **C:** ..... **X:** ..... **Y:** ..... **Z:** .....
- d) Írd fel egyenlettel, hogyan képződik elemeiből a feladat szövegében szereplő öt vegyület!

15 pont

6. feladat

Van három szilárd kristályunk. Tudjuk, hogy valamennyiben **azonos számú kémiai részecske** van.

A kandiszcukor (a tömény cukoroldatból kikristályosított cukor) kocka alakú kristálya $C_{12}H_{22}O_{11}$ képletű cukormolekulákat tartalmaz. A kocka élhosszúsága 2 cm, tömege 12,8 g. A másik kristály gyémántból van, amelynek ismerjük a sűrűségét: $3,5 \text{ g/cm}^3$. A harmadik kristály közönséges konyhasóból áll, szintén kockaalakú, és a kocka élhosszúsága 0,8 cm.

- a) Számítsd ki a kandiszcukor sűrűségét!
- b) Számítsd ki, hány darab molekulát tartalmaz a kandiszcukor kristálya!
- c) Mekkora a gyémántkristály térfogata?
- d) Mekkora a konyhasókristály sűrűsége?

14 pont

7. feladat

A jódhíány népegészségügyi jelentősége

A jódhíány súlyos betegségek forrása, mivel két fontos hormonnak nélkülözhetetlen alkotóeleme, melyeket a gége alatt elhelyezkedő pajzsmirigy termel.

A golyvás megbetegedés és a szervezet jódhíánya közötti összefüggést 1917-ben fedezték fel, amikor két amerikai kutató kimutatta, hogy a golyvás vidékeken a talaj, az ivóvíz és emiatt a lakosságnak a táplálkozása is roppant szegény jódban. A golyvás megbetegedés és a jódhíány összefüggését bizonyította, hogy miután pótolták a szervezetből hiányzó jódot, eltűnt a golyva.

A jód elemgyakorisági sorrendben a 60. helyen áll. A tengervízben viszonylag kis töménységben van jelen, de bizonyos vízi növények, algák és tengeri füvek feldúsítják szervezetükben, például a Laminaria nemzetségbe tartozó barna moszatokban 0,45 tömegszázaléknyi jód van. A jódtermelés elsőként Franciaországban, Japánban és Skóciában indult meg. Ezekben az országokban a tengeri növények hamujából vonták ki a jódot. Néhány ásványvízben is megtalálható a jód. Például 1 ml Jódacqua gyógyvíz jodidiontartalma $100 \mu\text{g}$.

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének tagjai (WHO, UNICEF, ICCIDD) 1996-ban kiemelt témaként tárgyalták a jódhíány-betegségek körét, megelőzésének fontosságát és meghatározták a napi jódszükségletet.

Ajánlott napi jódbevitel egyes korosztályoknál:

12 hónapos korig	$50 \mu\text{g}$
6 éves korig	$90 \mu\text{g}$
7-12 éves korig	$120 \mu\text{g}$
13 éves kor felett	$150 \mu\text{g}$
Várandós és szoptató kismamák	$200 \mu\text{g}$

- a) A „jódhiány” valójában nem az elemi jód hiányát jelenti, hiszen az elemi jód az élő szervezetre nincs jótékony hatással. Nevezd meg és írd fel a kémia jelét annak a kémiai részecskének, amelyen formában a jód a szervezetünkbe kerül! Add meg protonjainak és elektronjainak számát!
- b) Hogyan jöttek rá, hogy ez az elem nélkülözhetetlen az ember számára?
- c) Normális körülmények között általában hogy kerül az emberbe a szervezet számára szükséges jódmennyiség?

- d) Melyik élőlény tartalmazza a legtöbb jódot? Ha egy 12 éves tanuló éves jódbevitel-szükségletét ebből kellene előállítani, akkor mekkora tömegű élőlényt kellene ehhez feldolgozni? (1 mg = 1000 μ g)

12 pont

8. feladat

250 g 20 °C-os konyhasóoldatban feloldottunk 25,0 g nátrium-kloridot, és így 20,0 tömeg-százalékos oldatot kaptunk.

- a) Hány tömegszázalékos volt kezdetben a konyhasóoldat?
b) Még hány gramm konyhasót oldhatunk fel a keletkezett oldatban 20 °C-on? (Ezen a hőmérsékleten 100 g víz 36,0 g konyhasót old.)

10 pont

LAPOZZ!

9. feladat

Az elemi mangán egyik előállítási módja, hogy a mangán piroluzit nevű ásványát (amely mangánon kívül 36,8 tömeg% oxigént tartalmaz) hevítéssel egy másik mangán-oxidá alakítják, amely már csak 28,0 tömeg% oxigént tartalmaz. Ezután a **keletkezett vegyületet** alumíniummal reagáltatják. Az alumínium elvonja az oxigéntartalmát, miközben belőle alumínium-oxid keletkezik. (Ezt a kémiában termitreakciónak nevezzük.)

- a) Számítással határozd meg a piroluzit képletét!
- b) Számítással határozd meg a hevítés során keletkezett vegyület képletét!
- c) Írd fel a hevítés során végbemenő kémia reakció egyenletét!
- d) Írd fel a mangán termitreakcióval történő előállításának egyenletét!

(Mn: 54,9)

14 pont